

Nr 43.

Ankom till Riksdagens kansli den 30 april 1910 kl. 1 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning af väckt motion angående obligatorisk bostadsinspektion.

I en inom Andra kammaren väckt motion, nr 196, har herr *Wallin* föreslagit, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta utreda möjligheterna af att för hela riket införa bostadsinspektion såsom obligatorisk institution samt till Riksdagen inkomma med de framställningar, som af utredningen kunna betingas.»

I motiveringen till denna hemställan anføres bland annat åtskilliga utdrag ur provinsialläkarnes berättelser för åren 1905—1906. *Sälunda* skrifver förste provinsialläkaren i Södermanlands län i sin berättelse 1906:

»Trångboddheten förekommer här och där i synnerhet bland den fattigare befolkningen, såsom statare och torpare, hos hvilka rumsluften ofta är i hög grad förskämd och osund. Ventilerna och fönster, som kunna öppnas, saknas vanligen i dylika bostäder. De som mest bli lidande på den dåliga vädringen äro de små barnen, som i en hel del hem ej tagas ut under hela vintern. Oaktadt läkarne påpeka vådorna af ett dylikt lefnadssätt och uppmana till ett härdande uteliv för barnen året om, torde dock en ändring i de invanda förhållandena härvidlag ej vara att emotse för den närmaste tiden.»

Extra provinsialläkaren i V. *Tibble* i Uppsala län skrifver i sin berättelse 1905:

»En kommunalordförande i V. Tibble uppgifver, 'att statkarlens bostad utgöres numer af rum och kök'. Detta numer låter ju bra, men jag tror, att det endast är att hänföra till hvad som möjligen sedan byggts eller bygges, och sådana bostäder har jag nog sett; men de gamla ruskiga kåkarna, belägna så godt som på marken, usla och fuktiga, finnas nog kvar. Jag har redan förut anmärkt, att befolkningen — och det gäller ej endast statfolk — ej är så noga med renligheten, och således anser man det väl ej vara så noga, huru de få bostaden. Att tuberkulosen skall hafva en präktig jordmån i dylika bostäder är ju klart. Det vore väl en af de största välgärningar, om en person — läkare (ej tjänsteläkare) eller ingenjör — finge göra en ordentlig besiktningresa och sedan Konungens befallningshafvande efter de gjorda anmärkningarna ålade de förbättringar, som äro nödvändiga, eller absolut utdömde somliga kåkar.»

I sammandrag af extra provinsialläkarnes i Östergötlands läns berättelser år 1905 läses:

»Vid en del fabriksorter förekommer trångboddhet, ehuru förbättringar årligen ske, såsom vid Motala verkstäder, Åtvidaberg etc. Vid Reijmyre säges trångboddheten alltjämt förekomma ej så mycket på landsbygden med undantag af statbyggnader, som här och hvar lämna åtskilligt öfrigt att önska.»

I sammandrag af extra provinsialläkarnes i Jönköpings län berättelser 1906 heter det rörande Gislaved:

»Arbetarebostäderna härstädes, hvilka, liksom sistnämnda skola (Gislaveds skola) ligga utom municipalsamhällets område, voro tämligen förfallna, uthusen alldeles uppruttna och fallfärdiga, afträdena osnygga, en större arbetarebostad hade blott en ingång till öfre våningen, och genom hela längden af denna gick en korridor, hvarför det klagades, att byggnaden var kall och eldfarlig.»

I sammandrag af provinsialläkarnes årsberättelser för 1905 från Kalmar län skrives bland annat:

»Den fattigare befolkningen, backstugusittare, stat- och torparefolk, har ofta små och dåliga bostäder. Som särskildt dåliga anföras af vederbörande läkare de vid Alsterbro och Björklunda glasbruk i Kråksmåla socken samt arbetarebostäderna vid Fogelvik och dess utgårdar i Tryserums socken.»

Från Ifö kaolinfabrik i Kristianstads län skrives vederbörande läkare i sin berättelse 1905 följande:

»På något afstånd från de öfriga arbetarebostäderna ligger en större träbarack för galizierna. Rummen voro mörka och utrymmet trångt i förhållande till antalet inneboende, för luftväxlingen funnos endast trummor i taket. Sängplatserna utgjordes af träbritsar i två våningar. I hvarje brits lågo två nere och två uppe på halm.»

Från Göteborgs och Bohus län klagas ock af vederbörande läkare som följer:

»Hälsovådliga bostäder omnämnas ett par från Häby distrikt, mot hvilka åtgärder sägas komma att vidtagas. Dylika bostäder finnas äfven inom Orusts distrikt, hvarest flere torpare och backstugusittare sägas lefva i högst torftiga och bristfälliga bostäder, hvilka endast undantagsvis lämna de inneboende nödigt skydd mot de därstädes ofta härjande stormarna och den tidvis rådande ymniga nederbörden.»

I sammandrag af provinsialläkarnes i Älfsborgs län berättelser 1905 läses:

»Landtarbetarnes, torparnes och statarnes bostäder äro ofta mycket dåliga. I regel hafva dylika familjer endast ett rum, stundom ett rum och ett eländigt 'kyffe' till kök.»

Från Mora, Lima och Malungs distrikt klagas öfver, »att befolkningen ännu sammanbor med kreaturen».

I sammandrag af statsläkarnes i Örebro län årsberättelse för 1906 läses:

»Bostäder, uppförda af 'slaggsinder', finnas ännu kvar på ett och annat håll. I allmänhet äro sådana hus fuktiga och osunda.»

»Jordbruksarbetarne (statfolket) vid en del jordegendomar hafva ofta tränga, otrefliga, illa underhållna och osunda bostäder.»

Provinsialläkaren i Kungsörs distrikt, Västmanland, skriver:

»Man borde åtminstone kunna begära, att på kronans egendomar, som här finnas, t. ex. Kungsörs norra och södra kungsladugård, arbetarebostäder uppföras, som i någon mån tillfredsställa hälsovårdslärans kraf.»

Provinsialläkaren i Kopparbergs län anmärker från Åg:

»Omkring ett 40-tal familjer äro boende vid härvarande masugn. Bostäderna utgöras af gamla kaserner, en del på dålig grund. Flertalet arbetarebostäder utgjordes af endast ett rum och voro tämligen illa hållna, flerstädes mörka. I åtskilliga af dem, liksom i rummet för löskarlar och i bagarstugan, var mycket snaskigt och snuskigt.»

Extra provinsialläkaren i Hammerdals distrikt i Jämtlands län säger, sedan han skildrat en del missförhållanden beträffande befolkningens bostadsförhållanden:

»Utan öfverdrift torde dessa missförhållanden kunna anklagas för att ha sin dryga andel i den stora utbredning, som lungsoten under de sista 30 åren vunnit i provinsen.»

Förste provinsialläkaren i Norrbottens län anmärker i sin årsrapport 1906 beträffande Altappen:

»Sågverket sysselsätter cirka 350 arbetare, af hvilka omkring 150 äro gifta. Någon förbättring i afseende på bostadsförhållandena har ej vidtagits. De stora kasernerna för gifta arbetare äro af olämplig konstruktion, emedan samma ingång leder till flera lägenheter, i dessa saknas garderober, och matkällare finnes blott delvis, men i synnerhet emedan i ungefär halfva antalet fall finnes ett rum plus kök och i andra ett rum med kök i samma rum. De för de lösa arbetarne afsedda kasernerna äro i dåligt skick, och i år har åter tagits i användning det gamla dåliga uthuset med mörka skrubbar. Allmänt klagas öfver den ohyggliga mängd af ohyra, som finnes i dessa skrubbar.»

Befolkningens benägenhet i en del trakter att trots tillgång på nödvändigt utrymme sammanpacka sig i ett sofrum på natten samt från en del trakter plägseden att sammanbygga bostaden med fähusen är beklaglig, äfven om de härröra sig af okunnighet, men icke dess mindre värda uppmärksamhet. Så omnämner provinsialläkaren i Julita distrikt en bostad, inrättad ofvanpå en svinstia. I sammandrag af hälsovårdsnämndernas årsberättelser från Kronobergs län 1906 anföres:

»Såsom olägenheter påpekas i flera af årsberättelserna benägenheten hos allmogen att sammanpacka sig i ett rum, ehuru flera finnas, samt att bostaden på flera ställen uppvärms med järnkaminer, hvarigenom luften öfverhettas och tillräcklig luftväxling uteblir.»

Samma missförhållande påpekas af förste provinsialläkaren i Kristianstads län i hans berättelse för 1906 sålunda:

»Den i närheten af några större industriella verk härskande öfverbefolkningen har till det mesta försvunnit genom uppförande af arbetarebostäder och egnahemsanläggningar. Däremot kvarstår hos icke alls obemedlade trångboddhet, orsakad af den särdeles vanliga plägseden, att under den kalla årstiden hela hushållet sammanpackar sig i ett rum, som vanligen uppvärms med sluten järnugn och ofta saknar ventiler och som hos den fattige icke sällan äfven tjänar till kök. *Lyckligtvis utmärka sig de äldre korsvirkeshusen just icke för täta väggar, utan en viss luftväxling äger i alla fall rum. I motsats härtill ligga i många trakter de manliga tjänarne också under vintern i oeldade rum eller i stall och ladugårdar.*»

Från Gudmundrå, Västernorrlands län, skrifver extra provinsialläkaren doktor Falck:

»Under året har i Jättesta inom Kramfors municipalsamhälle uppbyggt ett nytt hus af trä, som under samma tak rymmer såväl boningshus som ladugård och stall, under hvilka senares golf gödselhögen lär vara belägen, hvilket måste anses allt utom hälsosamt.»

Äfven från Jämtlands län klagas öfver enahanda missförhållanden, som synes i sammandrag af extra provinsialläkarnes berättelser år 1905 från ofvannämnda län:

»Ännu förekommer här och hvar inom länet ej så sällsynt, att bostäderna äro sammanbyggda med och endast med tunna brädväggar afskilda från fähusen.»

I afseende på hvad som i öfrigt blifvit af motionären anfördt tager sig utskottet friheten hänvisa till motionen.

Såsom motionären påpekar, hafva, enligt gällande svensk lag, hälsovårdsnämnden i stad sedan 1874 och kommunalnämnden på land sedan 1885 (Hälsovårdsst. för riket § 29 mom. 2) rörande bostadsförhållandenas öfvervakande vissa befogenheter, som finnas närmare bestämda i Hälsovårdsst. § 13. Nämnden äger, där *lägenhets beboende* pröfvas vara i hög grad förenadt med våda för inneboendes hälsa, till uthyrande förbjuda densamma, eller, där den redan är uthyrd, förelägga ägaren viss tid för dess utrymmande. Beträffande *trångboddhet* äger nämnden »förbjuda att i ett och samma rum inhyra så stort antal personer, att genom deras sammanboende större fara för hälsan kan uppkomma».

*Utskottets
yttrande.*

I viss mån såsom en konsekvens af dessa bestämmelser äger nämnden (§ 36 mom. 1), när svårare farsot utbrutit eller är att befara, att »låta utrymma ohälsosamma bostäder eller sådana, där farsoten svårt härjar, äfvensom inskränka antalet af de i starkt befolkade lägenheter inneboende personer»; en förutsättning härför är dock, att medel för kostnadernas bestridande kunna af nämnden anskaffas.

Äfven om dessa bestämmelser icke i och för sig vore — såsom bostadsinspektören för Stockholms stad uti sitt af motionären anförda yttrande påpekat — alldeles för inskränkta, så lærer dock icke kunna bestridas, hvad som äfven bestyrkes af de uti motionens motivering intagna uttalanden af flera provinsialläkare, att deras praktiska verkan, hvilken i det hela, för att tala med motionären, kommer att bero af »vederbörande hälsovårdsnämnds uppfattning af, insikt i och intresse för saken», synnerligen

ofta stannar väsentligt under deras bokstafliga innebörd och måste betecknas såsom afgjort otillfredsställande. Bland annat finnes ingen garanti för att eventuella missförhållanden någonsin komma till nämndens kännedom, såvida icke kommunen af egen drift inrättar en verklig bostadsinspektion, hvilket knappast kan väntas ske annat än i undantagsfall. För närvarande finnes bostadsinspektion införd — utom i Stockholm — i Uppsala och Karlstad, den är beslutad i Göteborg samt läser vara ifrågasatt i Karlskrona och Sundsvall.

Om sålunda önskvärdheten af mera effektiva lagbestämmelse är oförneklig, är det tydligen af stort intresse att känna denna lagstiftningsfrågas läge i andra länder. I själfva verket står frågan om bostadsinspektion och hvad därmed sammanhänger i hög grad på dagordningen inom de moderna lagstiftningarna. Till de i den vid motionen fogade bilaga, af nyssnämnde inspektör uppräknade länder kan såtillvida äfven läggas *Österrike*, som, enligt hvad Kungl. Maj:ts minister i Wien meddelat, ett regeringsförslag där är under utarbetande, hvilket redan innevarande år torde föreläggas parlamentet. I de länder, där bostadsinspektion införts genom lag, är gällande lagstiftning gemenligen, åtminstone i vissa delar, af ungt datum, t. ex. *England*: senaste Amendment Act (till Public Health Act 1907; senaste Housing of the Working Classes Acts 1900 och 1903; The Housing, Town Planning Act, 1909); *Frankrike*: Loi relative à la protection de la santé publique 1902 och 1903; *Holland* Woningwet 1901 (1905); *Baden* Landesbauordnung 1907; *Württemberg* bl. a. en ministerialförordning af samma år o. s. v.

Utskottet, som genom kungl. utrikesdepartementet fått del af nämnda lagstiftningar, har bland dessa funnit den holländska bostadslagen af 1901 (1905) vara af särskildt intresse. Om än naturligen dess bestämmelser icke utan vidare låta sig öfverflytta på svenska förhållanden, så torde de likväl i åtskilliga delar kunna blifva till stor nytta för en svensk lagstiftning, därest en sådan kommer till stånd. Kungl. Maj:ts minister i Haag, hvilken, såsom allmänt omdöme om lagens verkan i praktiken, anser sig kunna uttala, att densamma varit ett verksamt medel för förbättrande af de fattigare klassernas lefnadsförhållanden, har utarbetat en här såsom bilaga införd promemoria, innehållande såväl en redogörelse för lagens hufvudsakligaste bestämmelser som äfven upplysningar om det sätt, hvarpå de kommit till utförande, särskildt i staden Rotterdam, där ministern beredt sig tillfälle att på ort och ställe göra undersökningar.

Såsom af denna promemoria framgår, finnes i hvarje holländsk kommun dels ett »kommunalråd» (*Gemeenteraad*), hvilket utfärdar ett för ifråga-

varande kommun gällande bostadsreglemente och därjämte har befogenhet att utdöma den bostad, som icke uppfyller där stadgade fordringar; dels ett slags magistrat (*Burgemeester* och *Wethouders*), hvilka kunna förelägga såväl husägaren att, jämlikt nyssnämnda reglemente, företaga nödiga förbättringar som äfven hyresgästen att, i fall af trångboddhet, lämna huset. Såsom en öfverordnad kommunal myndighet finnes i hvarje af Hollands elfva provinser ett organ, närmast att jämföra med ett permanent landstingsutskott (*Gedeputeerde Staaten*). Detta organ meddelar fastställelse å kommunalrådets nyssnämnda reglementen samt håller uppsikt öfver att de verkligen utfärdas och utfärdar dem i nödfall själf; det utgör dessutom i vissa fall en besvärsinstans. Såsom rådgifvande och initiativtagande organ stå dels ett stort antal »sundhetskommisioner» (*Gezondheidscommissie*), dels af kommunalråden valda inspektörer; flera små kommuner kunna ena sig om *en* inspektör, hvaremot en stor kommun har flera inspektörer (Rotterdam t. ex. 9); initiativ kan äfven under vissa förutsättningar tagas genom klagomål af enskilda, hvilka skola remitteras till sundhetskommisionen. Vid uppgörandet af nämnda, till grund för inspektionen liggande reglementen har kommunen ganska fria händer, i det föreskrifterna kunna vara olika för olika bostäder inom samma kommun och den öfverordnade kommunala myndigheten (*Gedep. Staaten*) kan meddela kommunen dispens, för fem år i sänder, från vare sig reglementerande öfverhufvud eller beträffande vissa bostäder inom kommunen. En föreställning om lagens effektivitet får man af den uppgift, att, ensamt under år 1908 och i Rotterdam, 442 hus utdömts och förelägganden om förbättringar meddelats i 1,624 fall.

Ehuru en blick på andra länders lagstiftning sålunda visar frågans stora aktualitet och erfarenheten torde få anses hafva mer än tillräckligt visat önskvärdheten af lagbestämmelser äfven hos oss, har det emellertid synts utskottet, att de särskilda förhållandena i vårt land lägga allt för stora praktiska hinder i vägen för att nu genomföra en *effektiv* bostadsinspektion icke blott för stad utan äfven för landsbygden i dess helhet. De stora afstånden mellan människoboningarna, särskildt i rikets nordliga delar, skulle göra effektiva inspektionsresor ytterst besvärliga och dyrbara, i förhållande till det antal bostäder, hvilkas inspektion under en dylik resa skulle medhinnas. Äfven vore det meningslöst att uppställa bestämmelser för utdömande och förbättrande af bostad, förr än sådana gifvits för själfva byggandet af hus, med andra ord en byggnadsstadga utfärdats gällande äfven för landet. I många fall skulle husägarens såväl som

kommunens fattigdom leda därhän, att ett utdömande af huset lika väl som ett påbud om ändringar och förbättringar skulle stanna på papperet, såvida icke staten vore beredd att bispringa, icke blott med lån, såsom flerstädes enligt utländsk lagstiftning, utan med gåfvor. Men genom införande af bestämmelser, som inom stora områden skulle visa sig overksammas, kunde befaras, att lagen äfven inom öfriga områden, där i och för sig inga dylika hinder mötte, icke skulle efterleivas, och reformen sålunda endast blifva en skenreform. Därtill kommer ytterligare, att dåliga bostadsförhållanden, ehuru naturligen alltid beklagliga, äfven i hygieniskt afseende, likväl icke på långt när hafva den betydelse för personer, hvilkas arbete förrättas i fria luften, som inom stads- och industrisamhäl- len, där hufvudmassan af invånarne hafva sitt arbete inomhus, icke sällan i en luft, skadlig genom hög temperatur, förorenad genom damm, giftiga gaser o. s. v. Den särskilda fara, som äfven på landsbyggen kan ligga i smittosamma sjukdomars, framför allt tuberkulosens, utbredning genom olämpliga bostadsförhållanden, torde åtminstone till någon del kunna mot- verkas genom att gå vidare på samma väg, som beträdds exempelvis genom lagen 13 maj 1904 angående vissa åtgärder mot utbredning af lung- sot. Än vidare bör erinras, att Kungl. Maj:t till innevarande Riksdag aflåtit en proposition (nr 161) angående anordnande af statistiska undersökningar rörande landtarbetarnes lefnads- och arbetsförhållanden. Möjligen kan ett sådant anordnande, hvarigenom bostadsförhållandena, för så vidt det rör landtarbetarne, torde blifva noggrannare utredda än som hittills skett, komma att bilda en utgångspunkt för framtida bestämmelser i motionens syfte.

Nu anförda skäl synas utskottet tala för att den egentliga landsbyggen för det närvarande bör uteslutas från den ifrågasatta åtgärden och denna begränsas till städer och municipalsamhällen samt sådana tätbefolkade landtkommuner eller delar däraf, hvilka kunna betraktas såsom öfver- vägande fabriks- och industrisamhällen. Härvid må erinras, att redan nu landtområden med större sammanträngd befolkning kunna, jämlikt bygg- nadsstadgan för rikets städer § 50, underkastas nämnda stadgas bestämmelser. Om åtgärden på nu föreslagna sätt begränsas, synes det emellertid, som om man borde gå längre i uppställandet af en *enhetlig* lagstiftning än ofvan omtalade holländska lag; detta äfven med hänsyn till trångbodd- het, exempelvis genom att såsom minimum stadga viss luftkub för hvarje person. Då emellertid äfven inom en eller annan sådan kommun särskilda praktiska svårigheter kunna föreligga, synes det som om kommun borde

kunna, uppå ansökan, vinna dispens för viss tid, exempelvis fem eller tre år i sänder, från samtliga bestämmelser eller vissa däraf.

Med hänsyn till de organ, som skola utföra lagen, synes det utskottet, att polismyndigheten, hvilken inom den tyska lagstiftningen ofta spelar en betydande roll i detta afseende, i våra förhållanden *icke* lämpar sig för en dylik uppgift. Vare sig det befinnes riktigast, att inspektören är statens tjänsteman eller kommunens förtroendeman, torde *besluten*, i hvarje fall de mera ingripande och särskildt beslut om utdömande af hus, böra i första hand fattas af kommunala organer. Tydligt är, att inspektörens uppgift bör vara icke endast att öfva uppsikt och eventuellt meddela förelägganden etc. utan äfven och i första hand att gifva råd till hyresvärd och hyresgäster; ett kraf, som i sin ordning medför krafvet på en viss praktisk insikt i byggnadsyrket.

På grund af hvad nu anförts, får utskottet hemställa, att föreliggande motion i så måtto bifalles,

att Andra kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t ville låta utreda möjligheterna af att inom städer, köpingar, municipalsamhällen samt öfriga tätbefolkade fabriks- och industrisamhällen på landsbygden införa bostadsinspektion såsom obligatorisk institution, och till Riksdagen inkomma med de framställningar, som af utredningen kunna betingas.

Stockholm den 30 april 1910.

På utskottets vägnar:

KNUT KJELLBERG.

*Bilaga.***P. M. från Kungl. Maj:ts minister i Brüssel och Haag angående bostads-
lagen i Nederländerna af den 22 juni 1901.***Orsakerna till lagens tillkomst.*

Efter hvad det uppgifvits skulle ifrågavarande lag hafva föranledts särskildt af de dåliga bostadsförhållandena på landsbygden i vissa delar af Nederländerna, såsom Friesland. Väl lämnade äfven bostadsförhållandena i städerna mycket öfrigt att önska i det att lägenheter som knappast kunde betraktas annat än som källarelägenheter, användes till bostäder men myndigheterna voro i städerna icke alldeles maktlösa i bekämpandet af de dåliga bostadsförhållandena.

Lagens allmänna karaktär.

Vid ifrågavarande lags tillkomst har man tagit största möjliga hänsyn till de olika lokala förhållanden som måste finnas i rikets olika delar, särskildt mellan städerna och landsbygden. Att i en allmän lag föreskrifva viss höjd i bostadsrum eller visst kubikmått utrymme för hvarje logerande person är ju uppenbarligen otänkbart och skulle endast leda till ohållbara konsekvenser. I stället kan lagens syfte närmast sägas vara endast det att sörja för, att dylika bestämmelser verkligen utfärdas för hvarje kommun, men utfärdandet häraf, liksom innehållet i desamma är öfverlämnadt åt kommunerna själfva, om än under kontroll från det allmännas sida.

För att få klar inblick i de bestämmelser, som reglera bostadsväsendet å en ort, måste man således ha tillgång ej blott till lagen i fråga utan äfven till de för hvarje ort gällande af »De Gemeenteraad» (se nedan) utfärdade föreskrifterna. Vidare kunna äfven därest befogenhet härtill meddelats i nyssnämnda föreskrifter, ytterligare bestämmelser utfärdas af borgmästaren. Dessa röra dock merendels endast mer detaljerade ämnen (såsom bestämmelser till förekommande af eldfara m. m.)

Hälsovårdslagen af år 1900.

Samtidigt med ifrågavarande bostadslag har äfven utfärdats en hälsovårdsförordning, som närmare reglerar hvilka myndigheter skola öfvervaka och leda de allmänna åtgärder, som i hälsovårdens intresse erfordras. Enligt denna lag skall i hvarje kommun med mer än 18,000 inwånare finnas en sundhetskommision, hvars medlemmar utses af provinsguvernören. I mindre kommuner skall sådan kommission tillsättas, om Drottningen pröfvar det lämpligt och äfven kunna smärre kommuner lyda under en gemensam kommission. Vidare finnas i hela riket tre hufvudinspektörer för hälsovårdsväsendet, som öfvervaka hvar och en i sitt distrikt ifrågavarande kommissioner.

Myndigheter för bostadslagens genomförande.

Utom sundhetskommisionen, hvars yttrande erfordras vid alla möjliga viktigare frågor rörande bostadsväsendet hvilat bostadslagens genomförande på följande myndigheter och korporationer:

1) *De Gemeenteraad* (kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige, kommunalnämnd.)

Rådets viktigaste befogenhet är att utfärda de särskilda föreskrifter, som i hvarje kommun skall reglera bostadsförhållandena.

Vidare märkes att endast rådet är befogadt att *utdöma* en bostad.

2) Borgmästare och »Wethouders», hvilket senare ord närmast kan återgifvas med rådman, om man blott fasthåller att såväl borgmästaren som wethouders icke som i Sverige utöfva rent dömande verksamhet utan endast administrativ sådan. (För korthets skull här nedan betecknade som Borgm. och W.)

Borgm. o. W. fatta beslut om föreläggande för husägare att vidtaga nödiga förbättringar eller för hyresgäst att i fall af trångboddhet lämna huset.

3) *Gedeputeerde Staaten*. Detta är en institution, hvartill hvarje motsvarighet saknas i Sverige. Närmast kan denna myndighet betecknas som ett permanent landstingsutskott. Sålunda finnes ett sådant i en hvar af Nederländernas 11 provinser.

Denna myndighet har en mycket viktig funktion att fylla. Dels är det den, som äger att tvinga en tredskande kommun att utfärda de speciella bostadsföreskrifterna och i nödfall själf utfärda dem, hvarjämte den meddelar fastställelse å föreskrifter tillkomna i vanlig ordning, dels är den i vissa fall att anse som klagoinstans.

4) Byggnadsinspektören. Antalet byggnadsinspektörer beror tydligen på kommunernas storlek. Rotterdam med omkring 430,000 invånare har 9 sådana. Smärre kommuner kunna förena sig om en gemensam, hvarjämte äfven borgmästaren kan tjänstgöra som sådan.

Byggnadsinspektören är i regel byggnadsarkitekt. Han tillsättes genom val af Gemeenteraad.

Lagens innehåll: Bestämmelser, som afse betryggande däraf, att kommunala byggnadsföreskrifter komma till stånd.

De Geementeraad skall, såsom redan nämnts, fastställa allmänna föreskrifter beträffande uppförande af nya bostäder, reparationer af äldre bostäder, helt eller delvis, samt med hänsyn till redan bestående bostäder. Likaledes skola föreskrifter utfärdas beträffande »behöriga bostäder» — eller med andra ord till förekommande af trångboddhet (art. 1).

Dessa föreskrifter kunna vara olika allt efter bostädernas beskaffenhet, ändamål och läge. Särskilda föreskrifter kunna meddelas för viss del af kommun. Fordringar kunna uppställas i fråga om rensande från ohyra, afskiljande af sofplatser, antalet våningar i samma bostad samt antalet inneboende med hänsyn till bostädernas storlek (art. 2).

Nu omförmälda föreskrifter skola fastställas af Gedeputeerde Staaten. Öfver vägrad fastställelse kan klagan föras hos Drottningen (art. 7).

Vidare skall, då bostäder helt och hållet eller delvis repareras, eller nya bostäder delvis uppföras eller då byggnader helt eller delvis tagas i bruk för bostäder, föreskrifter i följande hänseende fastställas af Gemeenteraad:

- a) bostädernas läge i förhållande till allmän väg samt till hvarandra;
- b) höjden från golf till tak i hvarje våning samt byggnadens höjd;
- c) mått å de till bostäder afsedda rum samt trappor och förstugor;
- d) afträden;

- e) tillfälle till vatten;
- f) förekomst af eldfara;
- g) förekomst af fuktighet;
- h) grundens, murarnas, golfvens, trappornas, inner- och yttertakens soliditet;
- i) aflägsnande af rök, vatten och smuts;
- j) tillgång å ljus och luft.

Beträffande redan bestående byggnader skola föreskrifter fastställas i afseende å punkterna c—j (art. 3).

Efter hörande af bostadsinspektören kunna Gedeputeerde Staaten meddela »Gemeente Raaden» dispens från utfärdande af föreskrifter beträffande en eller flere af de i art. 3 omförmälda punkter och detta vare sig med hänsyn till alla bostäder i kommunen eller till vissa allt efter deras beskaffenhet, ändamål och läge.

På enahanda sätt kan dispens meddelas från utfärdande af föreskrifter rörande logerandes antal (jfr ofvan).

Dispens, hvarom ofvan nämnts, meddelas endast för fem år men kan förlängas hvarje gång likaledes högst på fem år.

Klagan öfver beslut af Gedeputeerde Staaten må föras hos Drottningen (art. 4).

Gedeputeerde Staaten hafva, som nämnts, äfven ett medel att framtvunga utförandet af de i art. 1 omförmälda föreskrifter. Äro nämligen sådana icke utfärdade tre år efter byggnadslagens ikraftträdande, anmoda Gedeputeerde Staaten Borgm. och W. att insända förslag härtill inom viss tid; efterkommes icke denna anmodan, kunna Gedeputeerde Staaten på eget beråd utfärda sådan. På denna väg tillkomna stadganden skola alltid underställas Drottningens pröfning (art. 8).

Föröfrigt märkes att vid alla viktigare beslut, hvarom ofvan omförmäls, byggnadsinspektörens yttrande skall inforas.

Enligt hvad uppgifvits kan numera lagen sägas vara genomförd i hela riket så till vida som lokala byggnadsföreskrifter allmänt äfven för landsbygden utfärdats.

Allmänna i lagen förekommande bestämmelser rörande trångboddhet.

Såsom redan anmärkts tillkommer det Gemeenteraad att utfärda allmänna föreskrifter till förekommande af trångboddhet. Dessa få dock ej vinna tillämpning å bostäder 1) hvarest inga andra personer bo än de, som redan bebodde desamma vid föreskrifternas utfärdande samt 2) hvarest öfverskridandet af det tillåtna antalet är att tillskrifva familjens tillökning genom nytillkomna medlemmars födsel eller genom återupptagandet i hemmet af familjemedlemmar, som tillfälligtvis haft sin bostad annorstädes. Med familj menas blodsförvandter, som enligt allmänna civillagen (art. 376—378 och 383) äga anspråk å understöd (art. 2).

Imnehållet i de kommunala byggnadsföreskrifterna.

För närmare kändedom om de kommunala föreskrifterna hänvisas till bifogade för Rotterdam utfärdade förordning.

En särskild uppmärksamhet torde ägnas art. 75—80, afsedda att förekomma trångboddhet.

Såsom framgår af dessa bestämmelser har med hänsyn till rummens höjd noggrant angifvits det luftutrymme, som minst bör tillkomma hvarje inneboende person.

För att icke gå alltför bröstgäns till väga hafva därvid olika föreskrifter tillämpats för tiden före och efter den 1 januari 1910.

Med tillämpning af de i 79 § meddelade bestämmelser skall det fria luftutrym-
met, som bör tillkomma hvarje person, sålunda beräknas:

rummets höjd	intill den 1 jan. 1910	efter den 1 jan. 1910
3 m.	5 m. ³	6 m. ³
2,90 »	5,27 »	6,32 »
2,80 »	5,60 »	6,72 »
2,70 »	6,00 »	7,20 »
2,60 »	6,50 »	7,80 »
2,50 »	7,14 »	7,93 »
2,40 »	8,00 »	9,60 »
2,30 »	9,20 »	11,04 »
2,20 »	11,00 »	13,20 »
2,10 »	14,00 »	16,80 »
2,00 »	20,00 »	24,00 »
1,90 »	38,00 »	45,60 »
1,82 »	182,00 »	218,40 »

Uträkningar finnas naturligtvis för hvarje höjdförhållande, hvaraf endast ett fåtal här återgifvits.

Viss anmälningsskyldighet med afseende å bestämmelserna om trångboddhet.

Enligt bostadslagen äro alla personer, som förhyra en bostad, hvilken endast omfattar högst tre boningsrum, förpliktade att till kommunalstyrelsen göra anmälan angående a) personernas fullständiga namn b) bostadens belägenhet m. m. c) antalet rum i bostaden d) antalet logerande därstädes. Anmälan härom skall enligt fastställt formulär göras första gången inom af kommunalstyrelsen bestämd tid samt senast inom två år efter lagens ikraftträdande. Vidare skall anmälan göras inom en månad efter tillkomsten af hvarje ny logerande. Senast inom fyra år efter lagens ikraftträdande skall liknande anmälningsskyldighet påhvila enhver, som till inackordering mottager eller på liknande sätt inhyser personer (art. 9). Ifrågavarande uppgifter skola tillställas sundhetskommisionen.

Det har emellertid visat sig, att denna bestämmelse i de stora städerna är fullkomligt omöjlig att efterleva. Antalet inkommande anmälningar var så stort, att materialet varit omöjligt att bearbeta. Och likväl var det icke fullständigt; anmälningar uteblefvo i många fall.

I stället har man i Rotterdam valt den utvägen, att med förbigående af lagens särskilda föreskrift på ett verksammare sätt söka vinna det åsyftade målet. Man har nämligen upprättat en fullständig liggare öfver alla ifrågavarande lägenheter i staden med angifvande af det antal personer, som där äro inneboende, samt det luftutrymme, som enligt hvad ofvan är omnämndt skall finnas för en och hvar tillgängligt. I samma liggare upptagas äfven en mängd andra uppgifter såsom om höjden å rum och korridorer, afträden m. m., hvarvid tillika med »ja» eller »nej» angifves, huruvida bostaden uppfyller de meddelade föreskrifterna. På detta sätt kan man effektivare än genom den art. 3 stadgade anmälningsskyldigheten öfvervaka förordningens efterlevande. Att det varit ett synnerligen mödosamt och äfven kostsamt arbete, som nedlagts härå, säger sig själf.

Bestämmelser för lagens och de kommunala föreskrifternas efterlefnad.

Det tillkommer sundhetskommisionen att angifva för kommunalstyrelsen hus, 1) som äro olämpliga till bostäder med angifvande tillika, därest de kunna iständsättas af härför erforderliga arbeten, 2) som äro i behof af förbättringar samt 3) hvori flere personer inhysas än tillåtet är (art. 11). Denna bestämmelse afser emellertid icke att å sundhetskommisionen afbördas initiativtagandet uti förevarande frågor utan meningen är, såsom af lagen (art. 16) och till yttermera visso af motiven framgår, endast att sundhetskommisionen skall kunna bistå Borgm. och W. med upplysningar utöfver dem de själfva kunna förskaffa sig. Till samma ändamål tjänar äfven en bestämmelse (art. 12) enligt hvilken en af minst tre personer till kommunalstyrelse ingifven ansökan om liknande missförhållanden skall, därest den grundar sig på personlig undersökning — detta till förekommande af ohemula klagomål — ofördröjligen remitteras till sundhetskommisionen för yttrande. På enahanda sätt förfares, om en familjefar eller ensam för sig lefvande person gör anmälan, hvarom nyss är sagdt. Ifrågavarande anmälningar skola alltid tillställas husägaren eller dennes företrädare samt, därest frågan gäller öfverskridandet af det högst medgifna antalet inneboende, tillika familjefadern.

Utdömandet af bostad eller åläggande att verkställa förbättringar eller att i fall af trångboddhet afhysa hyresgästen.

En bostads utdömande kan, såsom nämnts, endast ske genom beslut af Gemeenteraad. Med skäl har lagstiftaren ansett att man endast bör tillgripa detta medel som ett ultima ratio och därför äfven sökt skapa garantier mot ett alltför flitigt användande däraf. Men anser sundhetskommisionen bostaden oobeoelig, äro Borgm. och W. förpliktade att söka förmå Gemeenteraad till fattande af beslut härom. Beslutet tillställes sundhetskommisionen och därest frågan väckts på enskildt initiativ den främste af dem, som undertecknat anmälan (art 13).

Likaledes kan bostad utdömas, därest föreskrifna förbättringar icke fullgöras.

Har icke inom viss tid efter det sundhetskommisionen eller enskilda ingifvit anmälan om att en bostad bör förklaras oobeoelig, Gemeenteraad fattat beslut härom, kan frågan dragas inför Gedeputeerde Staaten (art. 19).

Fattas beslut om en bostads utdömande, skall denna i allmänhet utrymmas inom sex månader. Inom fyrtio dagar efter det klagotiden öfver sådant beslut är tillända anslås ett plakat å huset, hvori tydligen tillkännagifves att huset är utdömdt och får efter denna dag inga andra personer taga sin bostad där än de, som tillhöra där redan boende familjer (art. 12).

En utdömd bostad kan äfven på beslut af Borgm. och W. (art. 22) rifvas, därest den skulle förorsaka fara för andra bostäder. Byggnadsmaterialet försäljes på offentlig auktion och det influtna beloppet tillhandahålles ägaren efter afdrag af kostnaden (art. 24).

Däremot kunna Borgm. och W. själfva fatta beslut om nödiga förbättringars vidtagande samt om afhysande af för stort antal logerande. Ägaren erhåller i förra fallet föreläggande att inom viss tid minst en månad och högst ett år bättra de anmärkta bristerna, hvarjämte äfven inteckningshafvare underrättas om beslutet (art. 14).

Därest Borgm. och W. på eget initiativ besluta om förbättringars vidtagande

eller afhysande af för stort antal logerande, skall alltid sundhetskommisionen därom underrättas (art. 16).

Skulle Borgm. och W. lämna utan beaktande en af sundhetskommisionen eller enskilda (art. 12) ingifven anmälan om reparationers vidtagande eller afhysande af för stort antal inneboende, kunna dessa draga frågan inför Gemeenteraad (art. 17).

Bland andra bestämmelser som åsyfta kontroll öfver lagens efterlefnad må äfven påpekas skyldighet för de kommunala myndigheterna att årligen afgifva rapport öfver bostadsförhållandena. En dylik rapport för Rotterdam bifogas.

Expropriation.

Till åstadkommande af goda bostadsförhållanden kan äfven expropriation äga rum. De fall, då detta kan inträffa, äro följande 1) i och för afröjandet af bostadsterräng, hvarå till följd af brist å ljus och luft eller andra för en bostad nödvändiga ämnen afsevärda förbättringar af bostäder knappast äro utförbara med hänsyn till deras ömsesidiga läge, 2) för utvidgning af en eller flera bostäder, då detta eljest svårigen låter sig göra, 3) till utvidgning af en eller flera bostäder expropriation af små lotter, som icke ägna sig till bostäder eller icke därtill bestämda hindra, att angränsande eller närliggande bostäder kunna bringas i beboeligt skick, samt 4) till förvärf vid reglerande af oobbyggda eller bebyggda tomter i ändamål att genomföra en fastställd byggnadsplan eller en i enlighet med art. 6 af samma lag (se ofvan) fastställd plan.

Då emellertid de närmare bestämmelserna härom ligga utanför ifrågavarande motions räckvidd, förbigås de här.

Penningunderstöd.

För vidtagande af föreskrifna förbättringar kan kommunen bevilja husägaren penningbidrag mot återbetalningsskyldighet under billiga villkor. Denna bestämmelse har dock efter hvad uppgifvits åtminstone icke i de stora städerna vunnit någon vidare tillämpning. I regel äro just de hus, som äro i behof af förbättring högt intecknade, hvidan penningbidraget skulle komma icke den fattige husägaren utan pantägaren till godo. Man har därföi föredragit att genom hot om husets utdömande söka framtinga de önskade förbättringarna.

Föreningar för åstadkommande af goda bostadsförhållanden.

Lagen medger (art. 30) att penningunderstöd kan genom beslut af Gemeenteraad tilldelas föreningar och sällskap som hafva till syfte åstadkommande af goda bostäder.

Sådana föreningar hafva äfven bildats. Här bifogas stadgar för en sådan förening, hvars uppgift enligt art. 1 i stadgarna är att för mindre bemedlade personer skaffa goda och billiga bostäder och särskildt afhjälpa den brist häri, som kan uppstå genom att förut i bruk tagna bostäder förklaras obeboeliga enligt bostadslagen. Delägarna göra endast anspråk på en billig ränta (4 procent) hvaremot öfverskjutande vinst tillfaller reservfonden m. m.

Som nämndt kan kommunen mot amortering å billiga villkor understödja dylika föreningar med lån. Kommunerna å sin sida kunna för ändamålet erhålla statsbidrag.

Lagens verkan.

Meningarna om verkan af ifrågavarande lag äro i viss mån delade. Dock torde i allmänhet medgifvas att lagen haft en fördelaktig återverkan på de fattigare klas-

sernas bostadsförhållanden. Hvad man invänder är att lagens genomförande varit på flera ställen synnerligen kostsamt såväl för kommunerna som äfven för husägarna, och detta särskildt de små. Af lagens hela beskaffenhet följer att dess tillämpning varit olika på olika orter, och att därför i vissa kommuner de mindre gynnsamma följderna varit starkare framträdande. Hvad rikets båda största städer, Amsterdam och Rotterdam angår, anses lagens genomförande i den förra staden ofta varit väl radikalt. Sålunda har i fall då ett hus utdömts, det ej medgifvits husägaren ens att provisoriskt använda det till verkstad eller arbetsplats, i följd hvarå stora förluster drabbat honom. I Rotterdam åter har dylikt medgifvande lämnats och därigenom undanröjts mycken anledning till missnöje. Det har äfven ofvan påpekats, hurusom i Rotterdam man i visst hänseende skilt mellan två tidsterminer och först efter den senare terminens inträdande uppstått strängare fordringar. Af byggnadsinspektionens i Rotterdam rapport år 1908 framgår äfven att klagomål öfver lagen framkommit, men att dessa, hvad nybyggnaden anginge, visat sig efter undersökning ogrundade samt beträffande äldre byggnader öfverdrifna.

Som allmänt omdöme torde med ofvanberörda reservationer kunna utsägas att lagen varit ett verksamt medel för förbättrande af de fattigare samhällsklassernas lefnadsförhållanden — och detta ej blott i storstäderna utan äfven för landsbygden,

Att lagens bestämmelser icke äro tomma hotelser framgår af följande siffror hämtade från Rotterdam. I denna stad utdömdes år 1906 97, år 1907 280 samt år 1908 442 hus, hvarjämte föreläggande om förbättringar meddelades år 1906 i 88 fall, år 1907 i 1,116 och år 1908 i 1,624 fall. (Se vidare byggnadsinspektionens rapport sid. 15—35).